

JOGI FÓRUM PUBLIKÁCIÓ

**A fiatalkorúak előzetes letartóztatása, gyakorlatának vizsgálata az Egri
Törvényszék nyomozási bírói gyakorlatában**

Szerző: dr. Szűts Veronika

Budapest 2015

„Falak és rácsok mögé tenni az embereket és keveset vagy semmit sem tenni a megváltoztatásuk érdekében olyan, mint megnyerni egy csatát, de elveszíteni a háborút. Rossz. Drága. Értelmetlen.”

Warren Burger, a Legfelsőbb bíróság elnöke (USA, 1984)

I. Bevezetés:

Mindig ugyanabban a korban nehéz fiatalnak lenni: a maiban. A fiatalkorú bűnözés prioritása egyfelől társadalmi, másfelől jogi jelentőségében ragadható meg. A fiatalkorúak biológiai, pszichológiai és szociológiai helyzetüket tekintve egy sajátos társadalmi réteg. A gyermeki lélek könnyebben befolyásolható, érzékenyebb és sérülékenyebb is. A fiatalok személyiségének formálása, segítése elsődlegesen szülői feladat, de a társadalom együttműködő segítségére is szükség van. Egy ember életútját számos körülmény befolyásolhatja, melyek eltérő súllyal és hatással jelennek meg, felerősítve, vagy gyengítve egymást. Kevesen gondolnak arra, hogy bizonyos körülmények (családon belüli erőszak, lelki elhanyagolás, iskolai zaklatás, a konfliktusok fizikai úton való rendezése) mozaikdarabként összerakva vezethetnek egy bekövetkezett életeseményhez.

A fiatalkori bűnözés nemcsak Magyarországon, hanem az egész világon érzékeny és központi kérdés, figyelemmel arra is, hogy az elmúlt években igencsak megnőtt a fiatalkorú bűnözők száma és sajnálatosan egyre súlyosabb bűncselekményeket követnek el és ezáltal egyre többen kerülnek előzetes letartóztatásba is.

Társadalmunkkal szemben talán jelenleg a legnagyobb kihívás a deviancia egyre növekvő terjedése. Ezért is fontos ifjúságunk nevelése, segítése, hogy ne tévedjenek rossz útra, vagy ha már eltévedtek ösztönözzük őket arra, hogy törvénytisztelő, társadalmilag értékes polgárokká váljanak.

II. Történeti kitekintő:

A letartóztatás egyetemes jogtörténeti gyökereit már a római jogban megtalálhatjuk. Magyarországon már a korai középkortól kezdve az Aranybulla, majd a Hármaskönyv „Primaе Nonus”-a alapján nemesek letartóztatására csak igen kivételesen kerülhetett sor, nem nemesekkel szemben az alkalmazása szinte általánossá vált, ez azonban azt eredményezte, hogy a különbség, az előzetes fogvatartás és az ítélet alapján töltött büntetés között - el is mosódott.

Az első írott eljárási kódexünk a Bünvádi perrendtartásról szóló 1896. évi XXIII. tc. letartóztatási rendszerét méltányolva Finkey Ferenc megjegyezte, hogy a törvény „*egyetlen bűncselekmény esetében sem teszi kötelezővé a vizsgálati fogságot*”, ami „a terhelt kihallgatása nélkül sohasem és mindig csak bíró által rendelhető el”, ellene jogorvoslat nyújtható be.¹

A felnőtt bűnelkövetőkhöz képest a fiatalkorúak esetében az úgynevezett „más elbánás” elvén alapuló rendszer Európában a XIX. században alakult ki. A fiatalkorúak büntetőjogának önálló szabályozása az európai jogrendszerben a XX. század elejétől kezdve alakult ki. A hazai szabályozásban az 1908. évi 36. tc. (I. Büntető novella) teremtette meg a fiatalkorúak büntetőjogát. Kezdetben hazánkban az önálló szabályozást láthatjuk az I. Bn. tekintetében, mely kiegészült az 1913. évi VII. tv-el, mely a differenciált intézményrendszer szabályit, vagyis a fiatalkorúak bíróságára vonatkozó szabályokat tartalmazta. A háború után az 1951. évi 34. tvr. (Ftvr.) hatályon kívül helyezte az I. Bn-t, valamint a fiatalkorúak bíróságáról szóló szabályokat, ezeket újakkal váltotta fel. Az Ftvr.-t a kodifikációs technika tette kiemelkedővé. A Magyar Népköztársaság Büntetőtörvénykönyvéről szóló 1961. évi V. tv. hatályon kívül helyezte az Ftvr.-t és beépítette a kódexbe a fiatalkorúakra vonatkozó szabályokat. Az 1961. évi szocialista Btk. a korábbi hazai szabályozás elveivel szakított, megszüntette a fiatalkorúak büntetőjogának önálló szabályozását. A törvény szabályozásának tartalmát és kodifikációs technikáját követte az 1978. IV. törvény, mely célként fogalmazta meg a fiatalkorú helyes irányú fejlődését.

¹ Belovics Ervin-Tóth Mihály: Büntető eljárásjog (HVG-ORAC Lap-és Könyvkiadó Kft. 2013.)

Az Ftvr. hatályon kívül helyezését követően nemcsak a fiatalkorúak büntetőjogának, hanem a fiatalkorúak büntetőeljárásának az önállósága is megszűnt. Az 1962. évi 8. tvr. az egységes eljárás elvét követte. Az 1973. I. tv. követte az 1962. évi szabályozását tartalomban és kodifikációban is. A rendszerváltást követően azonban jelentősen módosultak a szabályai, többek között ugyanis szabályozták a fiatalkorúakkal szembeni előzetes letartóztatás elrendelésének és foganatosításának feltételeit. A jelenleg hatályos 1998. évi XIX. törvényben (a továbbiakban: Be.) tovább szigorodtak a fiatalkorúakkal szembeni előzetes letartóztatás feltételei, újabb és szigorúbb elkülönítési szabályok léptek életbe.²

A 2000-es évek közepétől ismét központi kérdéssé vált a fiatalkorúakkal kapcsolatos szabályozás reformjának lehetősége. El is készült a fiatalkorúak önálló büntető igazságszolgáltatási törvényét előkészítő javaslat, amely követte a nemzetközi szabályozás irányát, komplex és önálló jogszabályként határozta volna meg a fiatalkorúak büntető igazságszolgáltatásának rendszerét. Ezek a remények azonban szertefoszlottak.

A jelenleg hatályos Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvényben (a továbbiakban: Btk.), valamint a Be.-ben is egységes szabályozás érvényesül, vagyis a törvényben foglalt szabályok a fiatalkorúakra is érvényesek néhány - privilegizáló - eltéréssel.

Sarkalatos pontja volt a változásoknak, hogy a Be. 2011. szeptember hó 01. napjával történő módosítása, amely megszüntette a fiatalkorúak ügyében eljáró bíróságok kizárólagos illetékességét. A módosítás indoka az volt, hogy a bíróságok közötti ügyterhet egyenletesebben tudják elosztani, de ezzel szem előtt vesztették a fiatalkorúak különleges igényeit.

A fiatalkorúak elleni büntetőeljárással kapcsolatos hatályos szabályokat a Be. XXI. fejezete tartalmazza. A törvény sok mindenben épít elődjére, szövegét több helyen szó szerint meg is tartotta. A Be. a megjelölésében szereplő évszámmal ellentétben csak a kihirdetését követő ötödik évben, 2003. július 1-jén lépett hatályba, ami összefüggött a törvényt akkor körülölelő vitákkal és az ellenvélemények hangoztatásával. Ennek is „köszönhető” a törvénynek az a „...jogtörténeti

2 Dr. Ligeti Katalin: a fiatalkorúak büntető igazságszolgáltatási törvényének koncepciója

*érdekessége, hogy már mint érvényes, de még nem hatályos törvényt is több jelentős módosítás érte.*³ A jogszabály 6 nagy részből épül fel: az első, 163 paragrafusból álló blokkot nevezzük statikus résznek; ez tartalmazza az alapvető rendelkezéseket, valamint az alanyokra, az eljárási cselekményekre, bizonyításra, ill. kényszerintézkedésekre vonatkozó szabályokat. A II.-tól a VI. Részig terjedő szakaszokat nevezzük dinamikus résznek, amely az eljárás menetére vonatkozó rendelkezéseket tartalmazza. A Be. ez utóbbi előírásai között található meg a fiatalkorúkkal kapcsolatos szabályokat is.

A fiatalkorúak elleni büntetőeljárás jogpolitikai indoka a terhelt személyében, pontosabban megfogalmazva, annak életkorában rejlik, a fiatalkor ugyanis *„...egy olyan, speciális biológiai és pszichológiai jellemzőkben bővelkedő időszak, amelyben számos fizikai, érzelmi és morális változás zajlik le.*”⁴ Ezek következtében a fiatalkorú személyisége még kifejeletlen, értelmi és érzelmi képességeiből adódóan sokszor nincs tisztában tettének jelentőségével és súlyával. Életkorából fakadóan már nem gyermek, ugyanakkor - bár a biológiai értelemben vett fejlettsége sokszor rációfol erre - a társadalom szempontjából még nem tekinthető felnőtt, felelősségteljes embernek. Nem teljesen egyértelmű azonban, hogy pontosan mikortól beszélhetünk arról az életkorról, amikor már nem elég a szülői szigor vagy a tanári feddés, hanem keményebb eszközökkel, ugyanakkor mégis a jó útra nevelés érdekében kell fellépni. Az is kérdésként merül fel továbbá, hogy meddig kell ezeket a szabályokat alkalmazni és mikortól tekinthetünk valakit felnőttnek? Másképp megfogalmazva: hol húzzuk meg a büntethetőség alsó korhatárát a gyermekkor vége után és hol legyen a választóvonal a fiatal- és a felnőttkor között?

A büntethetőséget megalapozó életkor a magyar jogban mindig is vita tárgyát képezte és képezi mind a mai napig. A Csemegi-kódex (mindösszesen 4 paragrafusban) 3 kategóriába osztotta a fiatalkorúakat, büntetéseik azonban javarészt nem különböztek a felnőttekétől, mivel a fiatal kor pusztán a beszámítást kizáró vagy enyhítő okok egyikének számított. A törvénycikk *„...egyfelől*

3 Fejes Péter: A fiatalkorú elkövetők büntető igazságszolgáltatásáról. *Ügyészek Lapja*, 2010./2., p.65.

4 Schwarzenberger Hanna: A fiatalkorúak büntető igazságszolgáltatása. *Belügyi Szemle*, 2011/11. .p.6.

*kivette a tradicionálisan elfogadott gyermekkori határ alatt lévöket a büntethetőség kategóriájából,*⁵ másfelől különbséget tett a 12 és 16 év közötti, valamint a 20 év alatti fiatakorúak tekintetében. Az előbbiek esetében a bíró kezében volt a belátási képesség meglétével kapcsolatos mérlegelési jog, míg az utóbbiaknál csak annyi volt a kedvezmény, hogy nem ítélték sem halálra, sem életfogytig tartó fegyházra a fiatalot, ha a 20. életévét még nem töltötte be. Az I. Büntetőnovella 16-ról 18-ra emelte a büntethetőség felső korhatárát, ugyanakkor a 20. életévig még alkalmazhatóak voltak a fiatakorúakkal szemben kiszabható nevelő intézkedések. A 12 éven aluli gyermekek továbbra sem voltak büntethetők, így ezen a téren nem történt változás a Csemegi-kódexben foglaltakhoz képest. Az Ftvr. nem, de az azt módosító 1954. évi 23. sz. tvr. már annyiban másként rendelkezett az I. Büntetőnovellához képest, hogy a 12 és 14 év közötti gyermekek esetében kizárólag intézkedés kiszabására adott lehetőséget. Ezt követően „*az 1961. évi V. tv. arra az elvi álláspontra helyezkedett, hogy a büntetőjogi felelősség minimális életkori kritériuma a 14. életév.*”⁶ Ezzel a törvényalkotó egyfajta vélelmet állít fel, amely szerint egy ember a 14. életévének elérése után jut azon képességek birtokába, amelyek által fel tudja ismerni cselekedetei értékét és képes az ennek megfelelő magatartás tanúsítására. A Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. tv (a továbbiakban Btk.) ezen a felfogáson nem változtatott.

A szigorítások leglényegesebb pontja a hatályos Btk.-ban az, hogy a büntethetőségi korhatárt leszállították. A 2013. július hó 01. napján hatályba lépő Btk. a büntethetőség alsó korhatárát egyes bűncselekményeknél (emberölés, életveszélyt vagy halált okozó testi sértés, rablás, kifosztás) 14 helyett 12 éves korban határozta meg, és ezáltal lehetővé tette a belátási képességgel rendelkező 12. életévüket betöltő gyerekek szabadságelvonással járó büntetését. Ezen változás ellen az UNICEF és az Alapvető Jogok Biztosának Hivatala is érvelt és érvelésükben nyomatékosan felhívták a figyelmet arra, hogy az ilyen fiatalon történő megbüntetés nem éri el a célját, sőt további szociális defektusokat okozhat.

⁵ Mezey Barna: A kor kérdése a magyar büntetőjog történetében. Rendészeti Szemle, 2008/7-8., p.26.

⁶ Ligeti Katalin: i.m. p.22.

Mindenképpen meg kell említeni a 2012. április hó 15. napján hatályba lépett 2012. évi II. törvényt, a szabálysértésekről, a szabálysértési eljárásról és a szabálysértési nyilvántartási rendszerről. (Szabs.tv.) A törvény fenntartotta a fiatakorúakkal kapcsolatosan korábban aggályosnak ítélt rendelkezéseket, így például az elzárás, illetve a pénzbírság elzárásra változtatásának lehetőségét. is. „ *A helyzet abszurditását...jól szemlélteti, hogy közérdekű munka csak 16 év feletti gyermekekkel szemben szabható ki, ugyanakkor egy 14 év feletti gyermeket elvben elzárásra lehet ítélni.*⁷ „ Ez számos problémát felvet. Amíg a Büntető Törvénykönyv szerint a büntetés alkalmazásának a célja az egyéni megelőzés, eszköze a nevelés, és a szabadság elvonása csak végső eszközt lehet, addig a Szabs.tv-ben a büntetés célja a cselekmény súlyával arányos joghátrány és csak másodlagosan kell figyelembe venni az elkövető személyi körülményeit.

III. Az előzetes letartóztatás általános szabályozása

1.) az előzetes letartóztatás, mint szabadságelvonó kényszerintézkedés nemzetközi jogi követelményei

Az előzetes letartóztatás jogintézménye a büntetőeljárás kényszerintézkedések legsúlyosabbika, ezért annak elrendelésére csak az emberi jogok legteljesebb tiszteletben tartásával és csak különösen indokolt esetben kerülhet sor, erre figyelemmel ki kell térni a nemzetközi jogi követelményekre is. Az emberi jogok és alapvető szabadságok védelméről szóló 1950-es római egyezmény, valamint az ENSZ közgyűlése által 1966-ban elfogadott Polgári és politikai jogok egyezségokmánya nemcsak azt rögzíti, hogy akit őrizetbe vettek vagy bíróság elé kell állítani, vagy szabadon kell engedni, hanem kifejti a szabadságmegvonás lehetséges okait. A római egyezmény 5. cikke a szabadsághoz és a biztonsághoz való jog körében nevesíti a személyi szabadság korlátozásának okait. Az egyezményben a terhelt rendelkezésre állásának biztosítása, így a szökés megelőzése a legfontosabb követelmény. Az egyezségokmány a rendelkezéseket bővíti azzal, hogy kimondja a 9. cikk 3. pontjában *„az általános szabály ne legyen az, hogy az ítélethozatalra váró*

⁷ Alapvető Jogok Biztosának az Alkotmánybírósághoz AJB-3298/2012 szám alatt benyújtott indítványának indokolása

személyt őrizetben kell tartani.” A másik igen fontos rendelkezése az egyezségokmánynak, a 10. cikk 2.a) pontja: *„ a vádlottakat, amennyiben nem állnak fenn kivételes körülmények, el kell különíteni az elítéltektől és olyan külön elbánásban kell részesíteni őket, amely megfelel annak a helyzetnek, hogy nincsenek elítélve.”*

A fenti nemzetközi előírásokat szem előtt tartva dolgozta ki az Emberi Jogok Európai Bírósága több évtizedes gyakorlatát. Az alapelvek közül talán a legfontosabb, hogy a szökés veszélyét nem elegendő a kiszabható büntetés súlyosságához kötni. Itt kell megemlíteni az 1997-es Müller kontra Franciaország ügyét, illetve az 1968-as Neumeister kontra Ausztria ügyet. Ez utóbbi döntés sorolt fel néhány olyan tényezőt, amelyet a hatóságoknak figyelembe kell venniük a szökésveszély megítélése során. A Bíróság megállapította, hogy a szökés veszélyét körültekintően kell megítélni, nem lehet kizárólag a gyanú szerinti bűncselekmény büntetési tételére vagy a feltételezhető büntetés súlyára, illetve a bűncselekménnyel okozott kár mértékére alapozni. *„További körülmények ugyanis erősíthetik vagy cáfolhatják a szökés veszélyének reális lehetőségét. Ilyenek pl. az érdekelt személy karaktere, erkölcsisége.”* Az első eseti döntés szögezte le azt is, hogy a letartóztatott előélete önmagában a bűnisméltés veszélyét nem igazolja. Ez a határozat mondta ki azt az alapelvet is, hogy a letartóztatás tartalma nem múlhat azon, hogy a hatóságok nem tanúsítanak kellő szorgalmat az eljárás lefolytatásakor.

Az Emberi Jogok Európai bíróságának gyakorlatából azt a következtetést vonhatjuk le, hogy mind a szökés, elrejtőzés veszélyének, mind pedig a bűnisméltés veszélyének kizárólag konkrét tényeken kell alapulnia, teljességgel kizárva a feltételezést.⁸ Az Emberi Jogok Európai Bírósága rámutatott arra, hogy az ügyre vonatkozó konkrét érvek hiányában, a szabadsághoz és a biztonsághoz való jog sérelmével is járhatnak a sablonszerű indokolások.

Ki szeretném emelni a római egyezmény 5. cikk 3. bekezdésének azon rendelkezését, mely szerint *„a letartóztatott vagy őrizetbe vett személynek joga van arra, hogy ésszerű időhatáron belül tárgyalást tartsanak ügyében vagy a tárgyalásig szabadlábra helyezték.”* Ez azt jelent, hogy

⁸ Nehéz-Porsony Márton: "...Nem lehet előrehozott büntetés" (Fundamentum 2004. 1. szám)

amennyiben fenn is áll az alapos gyanú és valamely indokok, egy bizonyos ésszerű tartamon túl már nem lesznek elegendőek a szabadságelvonás jogszerűségének fennmaradásához. Az ésszerűség elbírálásakor a Bíróságnak több tényezőt is figyelembe kell vennie:

- 1.) az ügy bonyolultsága
- 2.) a kérelmező magatartása és
- 3.) az illetékes hatóságok magatartása.

Ezeket a Bíróság külön-külön vizsgálja meg, majd együttesen értékeli.

A magyar szabályozás tekintetében azt láthatjuk, hogy az megfelel a Bíróság esetjogában kidolgozott követelményeknek. A Be. 136. § (1) bekezdése kifejezetten előírja, hogy a bíróságnak, az ügyésznek, illetőleg a nyomozó hatóságnak törekednie kell arra, hogy az előzetes letartóztatás a lehető legrövidebb ideig tartson, ha pedig a terhelt előzetes letartóztatásban van, az eljárást soron kívül kell lefolytatni. Azonban semmiféle jogkövetkezéssel nem jár, ha ezen kötelezettség megsértésre kerül. Több esetben is előfordult már, hogy ugyan jelzi a nyomozási bíró a végzésében, hogy a nyomozó hatóság nem tartja be a soronkívülség követelményét, indokolatlanul késlekedik egyes nyomozati cselekmények foganatosításával, azonban az előzetes letartóztatást mégis meghosszabbítja, hivatkozva arra, hogy az általános és különös okok fennállnak.

Ugyanakkor azt mondhatjuk, hogy a magyar eseti döntésekben és általános iránymutatásokban megjelenő elvek összhangban vannak a strasbourgi követelményrendszerrel.

2.) Az előzetes letartóztatásról és annak feltételeiről általában

A kényszerintézkedések olyan hatósági aktusok, amelyek a büntetőeljárás eredményes lefolytatása érdekében alapvető állampolgári jogokat korlátoznak, ill. vonnak el, mint a személyes szabadság, a mozgási szabadság, a magán- és családi élethez való jog, valamint a tulajdoni, vagyoni jogok. Az előzetes letartóztatás olyan kényszerintézkedés, mellyel a bíróság a terheltet személyi szabadságától - törvényben meghatározott időtartamra - még a büntetés kiszabását megelőzően

fosztja meg, amennyiben a bűncselekmény elkövetésének megalapozott gyanúja fennáll, az szabadságvesztéssel büntetendő, valamint a büntetőeljárásnak nincs törvényes akadálya (általános feltételek). Az előzetes letartóztatás a legsúlyosabb személyi szabadságot korlátozó kényszerintézkedés, amelyet a bíróság az előbbi - konjunktív - feltételek megvalósulása esetén kizárólag a Be. 129.§ (2) bekezdésében meghatározott további 4 feltétel valamelyikének fennállása esetén rendelhet el (különös feltételek). Hangsúlyozni kell, hogy az előzetes letartóztatás nem büntetés, célja nem a szabadságvesztés, hanem a büntetőeljárás sikerének, így különösen a terhelt jelenlétének biztosítása, valamint az, hogy szabadlábon hagyásával ne kockáztassák a bizonyítás esetleges kudarcát. Tekintettel a kényszerintézkedés súlyos voltára, a Be. meglehetősen részletesen szabályozza az előzetes letartóztatás elrendelésének célját és okait, a letartóztatott jogi helyzetét, ill. jogait, valamint a letartóztatás lehetséges időtartamát. Ennek ellenére sok támadás éri ezt a jogintézményt legfőképp azért, mert alkalmazására még a bűnösség kimondása előtt kerül sor.⁹

Nem véletlen, hogy a jogalkotó a fiatalkorúakkal kapcsolatos szabályok között a kényszerintézkedések közül egyedül az előzetes letartóztatás e terhelti körre vonatkozó speciális feltételeiről rendelkezik, hiszen ez már egy olyan mértékű beavatkozást jelent a fiatalkorú jogaiba, amely az általános szabályoktól eltérő, különleges rendelkezések alkalmazását indokolja a 18 év alatti személyek esetében. Kizáró szabály híján a többi kényszerintézkedéssel kapcsolatban az általános szabályok nyernek alkalmazást a fiatalkorúak esetében is.

Hazánkban sokáig nem különítették el az előzetes letartóztatás feltételeit, hanem az előzetes letartóztatás okai címszó között vizsgálták azokat. Az 1982-es büntető eljárásjogi tankönyvben már találkozhatunk a felosztással, ami ma is általánosan elfogadott, vagyis általános és különös feltételekről beszélhetünk. A magyar jogirodalom nem választja szét az előzetes letartóztatás formális és materiális feltételeit. A külföldi, elsősorban a német szakirodalomban azonban nem csak materiális (általános és különös), hanem a formális feltételeit is megtalálhatjuk az előzetes

⁹ Bogár Péter-Margitán Éva-Vaskuti András: i.m. p.153.

letartóztatásnak. Ezen formális feltételek pedig maga büntetőeljárás megindítása, a bírói döntés, az ügyészi indítvány, a terhelt meghallgatása és az indokolt végzés.

Tremmel Flórián volt az aki az előzetes letartóztatás materiális feltételeit osztályozta:

a) általános (konjuktív) feltételek: ezek nélkülözhetetlenek ahhoz, hogy az előzetes letartóztatás elrendelhető legyen (alapos gyanú, szabadságvesztéssel fenyegetettség, fiataloknál a bűncselekmény különös tárgyi súlya),

b) különös (alternatív) feltételek, amelyek lehetnek:

- pozitív feltételek (letartóztatási okok): legalább egynek fenn kell állnia az előzetes letartóztatás elrendeléséhez (szökés, elrejtőzés, kollúzió veszélye, bűnismétlés)

- negatív feltételek (letartóztatást kizáró okok): bármelyik fennáll közülük, a terhelt nem tartóztatható le (az elkövetett cselekményre, vagy a terhelt személyére tekintettel)¹⁰

Léteznek azonban az úgynevezett apokrif letartóztatási okok is, amelyek a nyomozó hatóságot befolyásolják az előzetes letartóztatás előterjesztésekor, de ezen okokra határozatot alapozni nem lehet. Ilyenek például a beismerés kicsikarása, a terhelt pszichikai befolyásolása.

Az előzetes letartóztatással összefüggésben számos kritika fogalmazódik meg, melyek a meghozott bírói határozatok automatikus, sémaszerű szerkesztésére utalnak, vitatva a konkrét veszélyhelyzet meglétét. Számos ezen kérdéskörben született iránymutatás és bírósági határozat rámutatott arra, hogy nem elegendő az előzetes letartóztatással kapcsolatos bírói döntések törvényszöveggel történő, sablonszerű indokolása, hanem konkrét érvek és ellenérvek ütköztetését és azoknak a végzésben történő megjelölését jelentik.

A jogalkotó ezt a feltételezett mechanizmust azzal próbálta kiküszöbölni, hogy 2003. július 1-től kezdődően már nem alapos, hanem megalapozott feltevés meglétét követelte meg, így szűkebb körben adott lehetőséget a terheltek szabadságának elvonására. „*A megalapozott feltevés ugyanis*

¹⁰ Herke: Az előzetes letartóztatás elrendelése (Jogtudományi Közlöny 2002)

olyan, a jövő alakulására vonatkozó és a formális logika szabályainak is megfelelő elképzelést jelent, melyet a bíróság konkrét, az ügyirat alapul vétele mellett igazolható érvek és ellenérvek ütköztetését követően vetít előre.”¹¹

A Kúria is számos eseti döntésében elvi érveléssel szögezte le, hogy az adott ügy releváns körülményeivel gondosan számot vető indokolás, a konkrét tényekre történő utalás az, amely az előzetes letartóztatás elrendeléséről szóló bírói végzés indoklásában kell hogy szerepeljen.

A jogállami büntetőeljárás egyik jelentős vívmánya volt az is, hogy az ügyész által elrendelhető előzetes letartóztatás intézményét törölte. Az Alaptörvény IV. cikk (3) bekezdése kimondja „ A bűncselekmény elkövetésével gyanúsított és őrizetbe vett személyt a lehető legrövidebb időn belül szabadon kell bocsátani, vagy bíróság elé kell állítani. A bíróság köteles az elé állított személyt meghallgatni és írásbeli indokolással ellátott határozatban szabadlábra helyezéséről vagy letartóztatásáról haladéktalanul döntenie.” Ez az ún. habeas corpus elv alkotmányos megfogalmazása, melynek értelmében személyi szabadság tartós megvonására csak bírói döntés alapján kerülhet sor.

Igen fontos megemlíteni azt is, hogy általános követelménynek kell lennie az arányosság tiszteletben tartásának, az előzetes letartóztatás, mint kényszerintézkedés - mely korlátozza az alkotmányos jogot - csak kivételes lehet. Mindig vizsgálni kell azt is az elrendelésénél, hogy céljai nem biztosíthatóak-e enyhébb kényszerintézkedés útján. Igen fontos elv az is, hogy lehetőleg a legrövidebb ideig tartson, vagyis az időszerűség betartása is követendő követelmény.

3) az előzetes letartóztatás általános feltétele

Az előzetes letartóztatás általános követelménye a Be. 129. § (2) bekezdése alapján, hogy a büntetőeljárás szabadságvesztéssel fenyegetett bűncselekmény alapján folyjon. Legfontosabb eleme a törvényesség követelménye, mely az eljárás különböző szakaszaiban másként érvényesül. A nyomozás során e követelmény azt jelenti, hogy nagy a valószínűsége, hogy a gyanúsított a

¹¹ Bócz Endre: Kriminálisztika tárgyalóteremben

bűncselekmény tette vagy részese. A megalapozott gyanú meglétét a nyomozási szakaszban kell vizsgálni, ennek a helyébe a vádemeléssel a törvényes vád meglétének vizsgálata lép. A megalapozott gyanú meglétének terén a nyomozási bíró a nyomozás létjogosultsága kérdése tárgyában foglal állást. A megalapozott gyanú a hatóság tagjához viszonyítottan külső ismeretforrásból származó és potenciális bizonyítási eszköz létével igazolt elméleti bizonyíthatóságot jelent.¹²

Itt kell megemlíteni „nyomozási bíró eljárásáról az előzetes letartóztatás elrendelése tárgyában” született 93. BK véleményyt. E szerint az előzetes letartóztatás elrendelésére irányuló ügyészi indítványból és az ahhoz csatolt bizonyítékokból ki kell derülnie, hogy a bűncselekmény megalapozott gyanúja és a személyre szóló megalapozott gyanú fennáll. Az ügyész döntési szabadsága annak megítélése, hogy a nyomozás addig keletkezett iratai közül, melyeket tart olyannak, amelyek az indítványt megalapozzák. Mindenképpen az indítványt megalapozó, ezért az ülésen írásban előterjesztendő vagy szóban előadandó bizonyítékok azok, amelyek a nyomozás elrendelésére és a gyanúsítottal a megalapozott gyanú közlésére alapot adtak. A 93. BK. vélemény szerint az eljárás kontardiktórius jellegéből következik az is, hogy a gyanúsított és a védője az ügyész által előterjesztett indítvánnyal kapcsolatban védekezést terjeszthet elő. Az előterjesztett bizonyítékokat a nyomozási bíró jogosult és egyben köteles is értékelni. A gyanúsított és a védője jogosult okiratokat vagy tárgyi bizonyítási eszközöket becsatolni, amelyek adott esetben ésszerű kételyt tudnak támasztani az előzetes letartóztatás elrendelése törvényi előfeltételeinek meglétére vagy az elrendelés szükségessége felől.

Általános követelmény, hogy csak olyan szabadságvesztéssel fenyegetett bűncselekmény esetében lehet az előzetes letartóztatással kapcsolatos döntés meghozatalára, mely bűncselekményről a terhelt már értesült, vele a gyanú, illetve a vád lényegét közölték. Ez a tisztességes eljárás és azon belül is a védelemhez való jog nevesített alapköve.

12 Bócz Endre: Kriminálisztika tárgyalóteremben

Az előzetes letartóztatás elrendelésének vizsgálatánál a legelső szempont, hogy merült-e fel bármilyen akadály. A nyomozási bíró a Be. 211. § (4) bekezdése alapján megvizsgálja, hogy az indítvány törvényi előfeltételei fennállnak -e, esetlegesen merül e- e fel bármilyen kétely. A vizsgálatnak ki kell terjednie a gyanúsított személyi körülményeire is. ¹³

4.) az előzetes letartóztatás különös okai

Általánosságban elmondható ezen okokról, hogy egy, az eljárás szemszögéből kedvezőtlennek ígérkező jövőbeli fejleményt kívánnak megelőzhetővé tenni, azonban a megállapíthatóságához a nemkívánatos jövőbeli esemény valószínűsége elegendő.

4.1.A Be. 129. § (2) bekezdés a) pontjában nevesített okok, vagyis a szökés, elrejtőzés, vagy ezek megkísérlése, valamint a szabadságvesztéssel büntetendő újabb bűncselekmény miatt indult büntetőeljárás tekintetében:

A jogalkotó a Be. 129. § (2) bekezdésének a) pontja tekintetében törvényi vélelmet támasztott aziránt, hogy aki az adott büntetőeljárás alól már megpróbálta magát kivonni akár eredményesen, akár eredménytelenül és utóbb önként nem adta magát a hatóság kezére, attól a jövőre nézve sem várható el, hogy ismételten ne törekedjék az eljárás alól kibújni.

4.2.A Be. 129. § (2) bekezdés b) pontjában a szökés, elrejtőzés veszélye tekintetében:

A gyakorlatban a legtöbb problémát a szökés elrejtőzés veszélye és a kollúzió veszélyének megítélése okozza. Ezen okok rendkívül szubjektívák, így elengedhetetlen követelmény, hogy a nyomozó hatóság előterjesztése részletesen tartalmazza azokat a körülményeket, amelyek megalapozzák ezeket az okokat.

A szökés veszélye a legtöbb államban a leggyakoribb ok. Általánosságban ez az ok akkor áll fenn, ha bizonyos adatok alapján nagy a valószínűsége, hogy a terhelt kivonná magát a büntetőeljárás alól,

13 Debreceni Jogi Műhely: Holthós-Kovács Szilárd: Az előzetes letartóztatás néhány gyakorlati kérdése (2011. 1. szám)

vagyis egyéb előkészületi cselekményekből következethetünk arra, hogy a későbbiekben ezt megteszi. A szökés irányába ható érvek lehetnek:

- külföldi kapcsolatok léte
- fiatalabb életkor,
- büntetett előélet,
- bűncselekmény súlyossága,
- állandó jövedelemforrás hiánya,
- egyedülálló, itt a kötődés hiánya lehet szempont,
- feltűnő lakcímcsere,

(Azt, hogy a terhelt a hatóságok számára elérhető, vagy sem, azaz rendelkezik-e állandó lakóhellyel mindenképpen vizsgálandó szempont kell, hogy legyen. Amennyiben rendelkezik, de azt sűrűn változtatja tartani kell attól, hogy a jövőben is így járja el, a hatóságok nehezen, vagy egyáltalán nem találnák meg.)

- a terhelt szökési előkészületei,
- szervezett bűnözésre utaló jelek
- szocializálódottság hiánya,
- állandó munkahely, foglalkozás, szakma hiánya,
- vagyontalan, ingatlannal nem rendelkező könnyebben változtat helyet,
- a meg nem térített (nagyobb mértékű) kár.

A szökés ellen szól:

- szocializálódottság
- külföldi kapcsolatok hiánya,
- idősebb életkor,
- bűncselekmény kisebb súlya,
- büntetlen előélet,
- állandó munkahely
- állandó jövedelemforrás
- állandó bejelentett lakcím,
- okozott kár megtérítése.

Itt kiemelném a továbbiakban a terhelt személyes kapcsolatrendszerét is, amelynél a szoros családi és rokoni kötelek megléte az eljárás alóli kibúvársra törekvéstől egyértelműen visszatartó erőként értékelhető. Itt jelentősége lehet annak is, hogy a gondozásra szoruló tekintetében a letartóztatását megelőzően róluk milyen formában gondoskodott.

A terhelt elrejtőzésének a veszélyére azt lehet mondani, hogy ugyanezek a tényezők utalhatnak. Ezen két cselekmény elhatárolása gyakran nehéz lehet. A későbbi elrejtőzés veszélyére utalhat, ha a terhelt nehezen vagy egyáltalán nem állt a hatóság rendelkezésére, vagy nincs címe ahonnan idézhető lenne.

A szökés és elrejtőzés okainak tekintetében tehát minden esetben vizsgálnunk kell a terhelt életkorát, személyi és vagyoni körülményeit a bűncselekmény konkrét társadalomra veszélyessége mellett. Kizárólag akkor lehet helyes következtetést, megalapozott felvetést levonni a szökés és elrejtőzés veszélyére, ha minden körülményt alaposan számba vettünk.

5. A Be. 129. § (2) bekezdés c) pontja tekintetében:

A Be. 129. § c) pontjában szabályozott összejátszás (kollúzió), összebeszélés veszélye áll fenn, mely nem a terhelek összebeszélését jelenti, hanem a tanúk nem kívánt befolyásolásának lehetőségére vonatkozik.

A kollúzió veszélye tekintetében a terhelti magatartásokat kell kiemelni, melyeket az alábbi csoportokra oszthatjuk:

- 4.) tárgyi bizonyítékokkal kapcsolatos cselekmények,
- 5.) bűncselekmény nyomaival kapcsolatos cselekmények,
- 6.) személyi jellegű bizonyítékokkal kapcsolatos cselekmények,
- 7.) igazság kiderítésének egyéb módon történő megnehezítése.¹⁴

A tárgyi bizonyítékokkal kapcsolatosan a terhelt akkor hiúsíthatja meg, vagy veszélyezteti a bizonyítást, ha olyan bizonyítékok vannak, amelyekről neki is van tudomása, ezeket a hatóságok nem biztosították, így a terhelt hozzáférhet ezekhez.

A személyi jellegű bizonyítékokkal kapcsolatos cselekménye kapcsán értékelni kell, hogy a terhelt és a terhelő tanúk lakóhelye azonos, vagy térben közeli és ezen körülmény a tárgyi bizonyítási eszközök lefoglalás alóli elvonására utaló adatok. Adott lehet a személyi bizonyítás elnehezítésének lehetősége akkor is, ha valamilyen szoros érzelmi kötelék, vagy anyagi kötelék áll fenn a terhelt és a tanú között.

6. A Be. 129. § (2) bekezdés d) pontja tekintetében:

A Be. 129. § (2) bekezdés d) pontjában szabályozott bűnismétlés veszélye is az előzetes letartóztatás okai között szerepel, melynél igen fontos, hogy ne csak a terhelt előéleti adatait vizsgáljuk, hanem alaposan vizsgálnunk kell a korábbi bűncselekmények jellegét, ismétlődő voltát is.

14 Herke: Az előzetes letartóztatás elrendelése (Jogtudományi Közlöny 2002)

A fentiekből is láthatjuk azt, hogy az előzetes letartóztatás elrendelésének tárgyában számos körülményt kell figyelembe vennünk melyeknek a határozatunk indoklásában meg kell jelölnünk. A különös okokat mindig egyenként kell megvizsgálnunk és határozatunk indoklásában mindig meg kell jelölni, hogy ezen okokat milyen körülmények alapozzák meg. A döntéshez a különös okok vonatkozásában nem lehet elegendő a feltételezés önmagában, ugyanis maga a norma szöveg is, összhangban az Európai Tanács Miniszteri Bizottságának 11. számú Ajánlása 3. pontjával a „*megalapozottan feltehető*” fordulattal azt biztosítja, hogy azok fennállásának valós indokai legyenek. Tehát a puszta feltételezés önmagában nem teheti jogszerűvé az előzetes letartóztatás alkalmazását egyetlen különös letartóztatási ok esetében sem.

IV.) A fiatalkorúakkal szemben alkalmazott szabadságelvonás speciális kritériumai:

1.) Nemzetközi kitekintés:

A fiatalkorúakra vonatkozó büntető igazságszolgáltatási rendszerünk intézményében és gyakorlatában is különbözik azoknak az országoknak az intézményrendszerétől, amelyeket egyébként mintának tekintünk a társadalmi-gazdasági rendszerünkben. A fiatalkorúak büntető igazságszolgáltatási rendszerére irányuló reformok tartalmát meghatározzák az ENSZ-nek és az Európa Tanácsnak e tárgykörben született dokumentumai.

Két alapvető ENSZ norma, a Pekingi Szabályok és a Gyermekek Jogairól szóló ENSZ Egyezmény, melyek hűen tükrözik és jelzik is azt a szellemiséget, amelyet követve kell a fiatalkorúakra vonatkozóan intézményrendszert kialakítanunk. A prevenció területén feltétlenül ki kell emelni a Riyadi Irányelveket és az Európa Tanács 20. sz. ajánlásait. Mindkét dokumentum hangsúlyozza, hogy a fiatalkori bűnözésre és egyéb deviáns magatartásokra leginkább a családok, iskolai környezet, a lakóhely és a kortársak gyakorolják a legnagyobb hatást. Az Európa Tanács számos dokumentuma ajánl gyakorlati intézkedéseket a fiatalkorúak fogva tartásáról, ilyenek például a szankciók vagy intézkedések hatálya alatt álló fiatalkorú elkövetőkre vonatkozó európai szabályokról szóló CM/Rec

(2008) 11. sz. ajánlás vagy a Kínzás, Embertelen vagy Megalázó Bánásmód vagy Büntetések Megelőzésére létrehozott Európai Bizottság előírásai. Törekedni kell a tárgyalást megelőző fogvatartás elkerülésére, azonban arra továbbra is szükség lehet bizonyos esetekben, bizonyítékok meghamisításának, a tanúk befolyásolásának elkerülése érdekében. Az Egyesült Nemzetek Szervezetének Egyezménye a Gyermekek Jogairól a 37. és 40. cikkben fogalmazza meg fő elvként, hogy a szabadságelvonás következtében, a szabadsághoz való jogon kívül egyéb gyermekjog nem korlátozható. Amennyiben csak lehetséges kerülni kell a fogvatartást és azt csak végső eszközként lehet kiszabni, legrövidebb időtartamra és kizárólag súlyos ügyekben.¹⁵

Az Európa Tanács tevékenységét illetően a gyermekek jogainak az igazságszolgáltatás területén történő hatékonyabb érvényesülése érdekében az első fontos dokumentumok, amelyekben a „*gyermekbarát igazságszolgáltatás*” fogalma megjelenik, a 2007. évben az Európai Igazságügy miniszterek Lanzarote-ban tartott 28. konferenciáján meghozott 2. számú határozat, majd később a 2010. november 17. napján az Európa Tanács Miniszterek Bizottsága által elfogadott a „*Gyermekbarát Igazságszolgáltatás Iránymutatás*”. 2011. február 15. napján - Magyarország Európai Elnökségének idején - az Európai Bizottság kihirdette az „Európai Uniós gyermekjogi ütemtervet”, mely garanciális jogok érvényesülést határozza meg a büntetőeljárásra vonatkozóan is. Ekként rögzíti, hogy „fogvatartásukra csak végső eszközként, és a legrövidebb indokolt időtartamra kerülhet sor., mivel az előzetes letartóztatásba vett és büntető elzárásban tartott gyermekek különösen ki vannak téve az erőszak és a nem megfelelő bánásmód veszélyeinek.

A nemzetközi normák alapján megállapítható, hogy egy modern államnak a társadalmi igazságosság érvényesülésére és a társadalom védelmére figyelemmel kell kialakítani a fiatalkorúak büntető igazságszolgáltatási rendszerét. Hazánkban a fiatalkorúakra vonatkozó büntető igazságszolgáltatási rendszerünk azt lehet mondani, hogy csak egy szelídített változata a felnőttekének.

2) A Be 454 § (1) bekezdésének vizsgálata:

15 Az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának iránymutatása a gyermekbarát igazságszolgáltatásról (Európa Tanács Miniszteri Bizottsága, 2010. november 17. és annak magyarázata)

A Gyermekek jogairól szóló, New Yorkban, 1989. november 20-án kelt Egyezmény kihirdetéséről szóló 1991. évi LXIV. törvény 37. cikkének b) pontja értelmében a gyermek letartóztatása csak végső eszközként és a lehető legrövidebb ideig alkalmazható. Ennek alátámasztásaként értelmezhető a Be. azon szabálya, amely szerint a 129.§ (2) bekezdésben meghatározott okok megvalósulása esetén is csak akkor rendelhető el a fiatalkorú előzetes letartóztatása, amennyiben azt a bűncselekmény különös tárgyi súlya indokolja. Ez azt jelenti, hogy az általános szabályokon túlmenően azt is külön vizsgálni kell, hogy a fiatalkorú által elkövetett, szabadságvesztéssel büntetendő bűncselekmény milyen súlyú. *„Önmagában tehát az előzetes letartóztatás elrendelésére nem elegendő ok a szökés, az összejárás, a bűnisméltés veszélye, ha a bűncselekmény súlya csak közepes csak csekély mértékű.”*¹⁶ A különös tárgyi súly fogalmát a Be. nem határozza meg, így a bírói gyakorlat alakítja ki azokat a szempontokat, amelyek alapján a konkrét ügyben helye van a kényszerintézkedés elrendelésének. A fiatalkorú előzetes letartóztatásának elrendelését indokolhatja:

- 2.1.a Btk. Különös Részében a fiatalkorúakra vonatkozó speciális rendelkezések által meghatározott büntetési tételkeret felső határa,
- 2.2.sorozatban elkövetett bűncselekmények esetében azok nagy száma, akkor is, ha egyenként alacsonyabb büntetési tétellel fenyegetett bűncselekményeket követ el a terhelt
- 2.3.a tárgyi oldali ismérvek, mint pl. az elkövetési mód nagyobb társadalomra veszélyessége,
- 2.4. ha bűnszervezetben vagy bűnszövetség tagjaként követi el a fiatalkorú a bűncselekményt,¹⁷
- 2.5.adott bűncselekmény elszaporodottsága szintén oka lehet az előzetes letartóztatás elrendelésének ,
- 2.6.a kitartó elkövetési szándék,

3. a durva elkövetési mód.¹⁸

„A rendelkezésre álló adatokat szintúgy át kell tekinteni abból a szempontból, hogy az elkövető terhére a cselekmény szándékos, illetve a gondatlan alakzatának megállapítása tűnik-e

¹⁶ Király Tibor (szerk.): i.m. p.597.

¹⁷ CompLex Jogtár Plusz Kommentár a Be. 454. § (1) bek-nek.

¹⁸ Bogár Péter-Margitán Éva-Vaskuti András: i.m. p.154.

*valószínűbbnek, illetve, hogy cselekménye(i) mely stádiumba jutott(ak).*¹⁹ Nincs tehát általános szabály, hanem mindig az adott eset összes körülményét kell mérlegelnie az előzetes letartóztatásról döntő bíróságnak, figyelembe véve például a terhelt családi környezetét, a bűncselekmény elkövetése utáni viselkedését, vagy éppen az elkövetéskori életkorát. Ugyanez irányadó arra az esetre is, amikor a kényszerintézkedés fenntartásáról kell dönten.

A fiatalkorú előzetes letartóztatásának elrendeléséről a vádirat benyújtását megelőzően az ügyész indítványára a nyomozási bíró dönt, aki az ügyben ülést tart. A nyomozási bíró ülésén a jelenlévők megismerhetik az indítvány tartalmát, arra észrevételeket tehetnek és okiratokat, ill. egyéb tárgyi bizonyítási eszközöket csatolhatnak be, további bizonyítás azonban ekkor már nem lehetséges.²⁰

A vádirat benyújtása után, a bírósági eljárás szakaszában az előzetes letartóztatás elrendeléséről indítványra vagy e nélkül az eljáró bíróság, dönt abban az esetben is, ha az ügyben esetleg felnőtt korú terhelt is részt vesz. Az indítványról szóló előterjesztésben ki kell térni azokra a körülményekre, amelyek alapján a bűncselekmény tárgyi súlya jelentősnek minősül és emiatt a terhelt előzetes letartóztatásának elrendelése indokolt, továbbá a kényszerintézkedés végrehajtásának helyére vonatkozóan is kezdeményezést kell tartalmaznia.

Amennyiben elkerülhetetlennek mutatkozik az előzetes letartóztatás elrendelése, arról indokolással ellátott határozatot kell hozni, mely fellebbezéssel megtámadható. Az előzetes letartóztatást elrendelő határozat indokolásban a bírónak számot kell adnia arról, hogy az előzetes letartóztatás általános feltételei fennállnak-e, valamint, hogy mely különös okra alapítja a kényszerintézkedés elrendelését és azt milyen adatok alapján állapította meg.

¹⁹ Holé Katalin-Kadlót Erzsébet (szerk.): i.m. p.78.

²⁰ BKv. 93. (forrás:<<http://www.lb.hu/velemenyt/bv93.html>> [2012. 07.25.]

Több esetben került már sor fiatalkorú előzetes letartóztatására zsebtolvajlással elkövetett lopás vétsége miatt is, annak ellenére, hogy ennek a büntetési tétele alacsony. Itt a bűncselekmény különös tárgyi súlyát az alapozhatja meg, hogy ezeknél az elkövetőknél rendszerint bűnelkövető életmódra történő törekvés állapítható meg, hiszen ezt a bűncselekményt mindig szervezeten valósítják meg, itt nincs szó soha sem alkalmi elkövetésről, mivel ezt a tevékenységet előzetes tanulni kell. ²¹

Ki szeretném emelni a Győr-Moson-Sopron Megyei Bíróság döntését, melyben kétrendbeli, de összesen a kétszázézer forintos értékhatárt el nem érő lopással gyanúsított fiatalkorú terheltet szabadon bocsátó első fokú bírói végzést megváltoztatta. A fiatalkorú ellen két másik büntetőeljárás is folyamatban volt, vagyon elleni bűncselekmények miatt. A másodfokú bíróság a döntésében kifejtette, hogy nemcsak az adott ügyre, hanem a folyamatban lévő egyéb ügyekre is tekintettel kell lenni. *„A megyei bíróság álláspontja szerint amennyiben a terhelt ellen nyomozati, tehát egyazon eljárási szakban több büntetőeljárás is folyamatban van, az előzetes letartóztatás okainak és feltételeinek vizsgálatánál a bíróságnak figyelemmel kell lennie a terhelt ellen indult valamennyi büntetőeljárás adataira akkor is, ha azokat még nem egyesítették, és szükség esetén be kell szerezni azok iratait is. Az iratok alapján megállapítható, hogy fk. ellen az első fokú bíróság végzésében írtakon túl 1995 novemberétől 1996 nyaráig terjedő időben mintegy 10 esetben megvalósított lopási cselekmény miatt folyik büntetőeljárás. Az iratokból megállapítható, hogy a rendőrhatalóság gyanúsítottat 1996. szeptember 20-án őrizetbe vette, melyből a gyanúsított 1996. szeptember 22-én szabadult. Az eljárás adatai szerint az fk. az őrizetből történt szabadulása után elkövetett újabb bűncselekmények elkövetésével is alaposan gyanúsítható. A gyanúsított ellen indított és nyomozati szakban lévő eljárások adatai figyelembe véve megállapítható, hogy a bűncselekmények tárgyi súlya az elkövetés módjára, a bűncselekmények halmazára, az okozott kár mértékére tekintettel is jelentős. „ (BH 1997. 385.)*

A fenti döntéssel kapcsolatban azonban felvethető azon kérdés, hogy a bűnismétlés veszélyének megállapításához elegendő-e a más büntetőeljárások folyamatban léte, valamint ez ellentétben

21 Bognár Péter, Margitán Éva, Vaskuti András: Kiskorúak a büntető igazságszolgáltatásban

állhat az ártatlanság vélelmével is, hiszen a letartóztatásról való döntést, a letartóztatás feltételeiként előírt tények valószínűsége támasztja alá, nem a bűnösséget megállapító bizonyítékok. Felvetődhet a továbbiakban az is ezen döntéssel kapcsolatban, hogy itt azért rendelte el a bíróság az előzetes letartóztatást, mert a vele szemben folyó egyéb büntetőeljárásokban terhére rótt cselekmények tárgyi súlya már jelentős. A Be. 454. §- azonban előfeltételként határozza meg az egyéb feltételek fennállása esetén azt, hogy a fiatalok előzetes letartóztatását a bűncselekmény különös tárgyi súlya esetén alkalmazható. Így tehát ez azt jelenti, hogy a bíróságnak annak a cselekménynek a tárgyi súlyát kell mérlegelnie, amely ügyben a terheltet elé állították, nem pedig más cselekményekét.²²

Az előzetes letartóztatás a fiatalok esetében a legvégső eszköz, olyan kényszerintézkedés, mely kizárólag a legsúlyosabb, szabadságvesztéssel fenyegetett bűncselekmény elkövetésével megalapozottan gyanúsított terhelttel szemben vehető igénybe, amennyiben eredmény más kényszerintézkedés alkalmazásától nem várható. Bár az előzetes letartóztatás fiatalokra vonatkozó szabályai látszólag szigorúak, a rendelkezések nagy része nincs egzakt módon megfogalmazva, sok lehetőséget adva ezáltal a bírói vagy ügyészi mérlegelésre. A legtöbb kritikát a szakirodalomban a „különös tárgyi súly” kitétel éri, amiért bizonytalanná, sok esetben vitathatóvá teszi a jogalkalmazói megítélés egységességét.²³ E szűkítő feltétel pontos tartalma meghatározottságának hiánya legfőképp azért bírálható, mert „...alkalmat ad arra, hogy a bíróságok a tárgyi elemek vizsgálatával rendkívül alacsony szabadságvesztéssel fenyegetett bűncselekmény esetén is letartóztassák a fiatalokat.”²⁴ Gibicsár Gyula véleménye szerint ezért az adott bűncselekmény büntetési tételéhez kellene igazodnia e törvényi kitételnek és akkor lehetne alapul venni az előzetes letartóztatás elrendelésénél, amennyiben az elkövetett bűncselekmény minimum három év szabadságvesztéssel büntetendő.²⁵ Más szerző véleménye szerint „...a tárgyi és

22 Nehéz-Porsony Márton: „...Nem lehet előrehozott büntetés” (Fundamentum 2004. 1. szám)

23 Gibicsár Gyula: Az előzetes letartóztatás nem lehet előrehozott büntetés! Rendészeti Szemle 1991/3., p.82.

24 Fenyvesi Csaba-Herke Csongor: i.m. p.40.

25 Gibicsár Gyula: Uo. p.82.

*az alanyi körülmények összessége alapján előre láthatóan kiszabandó szabadságvesztés mértékét lehetne mérceként alkalmazni, annál is inkább, mivel ez a kategória éppen az előzetes letartóztatás elrendelésénél ma is él.*²⁶ Ugyancsak Jámborné Róth Erika írásában fogalmazódik meg az óvadék kiterjesztésének gondolata a fiatalok elleni büntetőeljárásban, mely lehetővé tenné, hogy megfelelő óvadék letétbe helyezése ellenében a fiatalok családja környezetében várja az eljárás befejeződését, elkerülve ezáltal előzetes letartóztatását.

3.) Be. 454. § (2)-(6) bekezdése és a végrehajtási szabályok

Minden esetben a bíróságnak kell döntenie arról, hogy az előzetes letartóztatást hol kell foganatosítani, javítóintézetben, vagy büntetés-végrehajtási intézetben. A döntés során, a végrehajtási hely megválasztásakor a bíróság figyelembe veszi és vizsgálja az elkövető személyiségét, korábbi előéletét, a bűncselekmény jellegét.

Az előzetes letartóztatás tartalma alatt annak végrehajtási helyét a bíróság indítványra változtathatja meg, mely indítványt az ügyész, a terhelt, vagy a védő teheti. A törvény szövegének szó szerinti értelmezése felvetheti azt a kérdést, hogy a bíróság csak indítványra teheti meg az előzetes letartóztatás helyének megváltoztatását, avagy hivatalból is megteheti azt. Azon esetekben amikor a bíróság a törvény előírása szerint dönt az előzetes letartóztatás elrendeléséről, illetve fenntartásáról, avagy a szabadlábra helyezés iránti kérelem elbírálásáról, módjában áll az előzetes letartóztatás végrehajtási helyének a megváltoztatása. Természetesen könnyebb lenne, ha az ügyésznek előírnánk, hogy minden indítványban nyilatkozzon a fogvatartás helyére is. Azonban ez most is így van, ugyanis az ügyésznek a fogvatartás helyére a kényszerintézkedés elrendelésekor mindenképpen indítványt kell tennie. Amikor pedig újabb indítványt küld a bíróságra akár a hosszabbításakor, akár pedig a szabadlábra helyezés iránti kérelem elbírálására, állást foglal a végrehajtás helyének megváltoztatása kérdésében olyan módon, hogy ha a változtatást szükségesnek tartja, erre tesz javaslatot. Amennyiben egyetért a fennálló helyzettel, a fogvatartás helyének

²⁶ Jámborné Róth Erika: Fiatalok fogságban. Rendészeti Szemle, 1991/12., p.82.

megváltoztatását nem kezdeményezi. A bíróságot azonban nem köti az ügyész indítványa, attól minden esetben eltérhet.

A Be. a 14. életévét be nem töltött fiatalok terheltekkel szemben elrendelt letartóztatás esetén nem engedi meg a végrehajtási hely megválasztását, ezen esetekben mindenképpen javítóintézetben kell azt végrehajtani. Ennek az az oka, hogy velük szemben kizárólag intézkedés alkalmazható.

A gyermekek jogairól szóló New Yorkban 1989. november hó 20.-án kelt Egyezmény kihirdetéséről szóló 1991. évi LXIV. törvény 37. cikkének c) pontjában írt szabály szerint a szabadságtól megfosztott fiatalokkal emberségesen és az emberi méltóságnak kijáró tisztelettel, életkorának megfelelő szükségleteinek figyelembevételével kell bánni. Különösképpen el kell különíteni a szabadságától megfosztott fiatalokat a felnőttektől, kivéve ha a gyermek mindenképpen álló érdekében ennek ellenkezője tűnik ajánlatosabbnak, továbbá a fiataloknak - rendkívüli körülményektől eltekintve - joga van levelezés látogatások útján kapcsolatban maradni családjával. Az elkülönítés szabályával van összhangban a Be. 454. § (6) bekezdésében írt rendelkezés és a 2013. évi CCXL. törvény (Bv.tv.) 192. § (2) bekezdése. A rendelkezésnek az a célja, hogy a fiatalok terheltekre minél kisebb mértékben szenvedjenek azok a káros következmények, melyek esetleg a felnőtt korú terheltek részéről érhetik. Ennek ellenére nem is olyan régen, 2012 januárjában attól volt hangos a média, hogy a kaposvári börtönben megverte, majd összevarrta cellatársa száját egy fiatalok elítélt, akit egy előzetes letartóztatásban lévő fiatalokkal helyeztek egy zárkába.²⁷ Hangsúlyozandó, hogy a jogszabályok fiatalokat említenek, vagyis nem ütközik a hatályos rendelkezésekbe az, ha olyan elkövetőt, aki már meghaladta a 18. életévét, de a bűncselekmény elkövetésekor még fiatalok volt, egy zárkába helyeznek egy 18 év alatti személlyel.²⁸

²⁷Forrás:<<http://www.origo.hu/itthon/20120131-osszevarrta-cellatarsa-szajat-egy-rab-kaposvaron.html>> [2012. július 26.]

²⁸ Bogár Péter-Margitán Éva-Vaskuti András: i.m. pp.156-157.

Figyelemmel arra, hogy az előzetes letartóztatást javítóintézetben, vagy büntetés végrehajtási intézetben kel végrehajtani, ki kell térnem ezen intézmények és az intézményben elhelyezett fiatalok helyzetére is.

A büntetés-végrehajtás helyzetéről sokféle véleményt lehet hallani. Sokak szerint az állapotok tűrhetetlenek és embertelenek, sokak szerint azonban a körülmények túl jók. Sok bíráló érzi a büntetés-végrehajtási intézetet is, mint az előzetes letartóztatás végrehajtási helyét, melyet némelyek egyenesen „*egy jogállam szégyenének*”²⁹ tartanak. Máramarosi Istvánné vonatkozó cikkében kifejtett véleménye szerint a büntetés-végrehajtási intézetben megkezdődik egy irreverzibilis folyamat, melynek eredményeként a fiatalok vagy profi bűnözővé vagy áldozattá válik. Ugyancsak támadják az előzetes letartóztatás büntetés-végrehajtási intézetben való foganatosítását amiatt is, hogy a gyermek a fogvatartás alatt pszichésen károsodik, továbbá, hogy társaitól olyan ismereteket szerezhethet meg, melyek abszolút ellentétben állnak a Be.-ben deklarált azon alapvető céllal, mely szerint az eljárást a fiatalok helyes irányú fejlődésének előmozdítása érdekében kell lefolytatni.³⁰ A javítóintézetben végrehajtott letartóztatással kapcsolatos gyakorlati tapasztalat, hogy a fiatalok motiválása, ösztönzése rendkívül nehéz, mivel gyakran az intézeti dolgozók és a terhelt számára is bizonytalan az, hogy meddig marad előzetesben a fiatalok, előny ugyanakkor, hogy a fiatalok a kényszerintézkedés végrehajtásának idejét hasznosan, tanulással, munkával is tölthetik.³¹

Elmondható, hogy a magyar büntetés-végrehajtási intézményrendszert általában jellemző túlszűfolttság az átlagosnál is nagyobb. Az alapvető jogok biztosa több jelentésben is megállapította, hogy a megyei büntetés-végrehajtási intézetek helyenként a 200%-ot is meghaladó túlszűfolttsága,

²⁹ Máramarosi Istvánné: A fiatalok és az előzetes fogvatartás. Belügyi Szemle, 1990/10., p.57.

³⁰ Róth Erika-Váradi Erika: Problémák és reformlehetőségek a fiatalok elleni büntetőeljárásban (különös tekintettel az előzetes letartóztatásra és a német jog követendő megoldásaira). In: Wiener. A. Imre (szerk.): i.m. p.141.

³¹ B. Aczél Anna: i.m. p.26.

amely néhány helyen a fogvatartottak háromemeletes ágyakon való elhelyezését teszi szükségessé, embertelen, megalázó bánásmódot, illetve büntetést jelent.³²

A bezártság, melynek tekintetében még a jogerős börtönbüntetésüket töltők is jobb helyzetben vannak az előzetes letartóztatottnál, mivel az ő zárkájuk ajtaja napközben nyitva van, szintén összefüggésben van a zsúfoltsággal, hiszen a szabadabb mozgást részben azért nem tehetik lehetővé az intézetek, mert a terheltségek megfelelő elkülönítését a jelentős létszám mellett nem tudnák megfelelően biztosítani.

Speciális helyzetük miatt az előzetes letartóztatottak a munkáltatásban is csak korlátozottan vehetnek részt, mivel nem lehet kiszámítani, mikor szabadulnak, így azt sem, hogy megéri-e a „betanításuk”, így a jogerősen elítélteket részesítik előnyben. A letartóztatottak azonban így elesnek a potenciális bevételtől, ami jelentős negatív hatással van többek között a hozzátartozóikkal való kapcsolattartásra is.

Antal Szilvia és Vig Dávid az ELTE Állam-és Jogtudományi Karának hallgatói 2005-ben végeztek egy vizsgálatot, amelyben a Fiatalkorúak Tököli Büntetés-végrehajtási Intézetében, illetve a Fiatalkorúak Regionális Büntetés-végrehajtási Intézetében vizsgálták a fiatalkorú fogvatartottakkal való bánásmódra vonatkozó nemzetközi dokumentumok érvényesülését. A vizsgálat eredményéből megállapítható volt, hogy a büntetés-végrehajtási anyagi jog már átvette a nemzetközi egyezményekben előírtak jó részét, a jogszabályok szintjén a nemzetközi elvárásoknak eleget teszünk, azonban a gyakorlatban számos probléma, így számos eltérés is tapasztalható.³³ Az állomány tagjainak folyamatos lelki és fizikai megterhelése, a túlszűfolttság, a költségvetési források hiánya, szakemberhiány, a motiválatlanság és sajnos számos más probléma merült fel, ami napjainkban is érzékelhető. És feltehető az a kérdés, hogy a javítóintézeti nevelésnek, vagy a büntetés-végrehajtási intézet eléri-e a célját, a fiatalkorú a kikerülése után mire és kire/kikre számíthat, hol kap segítséget ahhoz, hogy a társadalom hasznos tagjává váljék.

32 A JB 905/2010. számú ügyben született jelentés

33 Antal Szilvia-Vig Dávid: A fiatalkorú fogvatartottakkal való bánásmód empirikus vizsgálata Kriminológiai tanulmányok 43. köt. 2006. 177-202.

A különböző kutatások kimutatták, hogy a fiatalok a legtöbb, későbbi magatartására is kiható káros hatások az előzetes letartóztatás idején érik. Véleményem szerint a fiatalok esetében a büntetés-végrehajtási intézetbe kerülés fokozottan veszélyes, ez még jobban növelheti a társadalmi kirekesztődés esélyét. A szabadulásukat követően a reintegrációjukat nehezíti a börtönszocializáció következményei az előítéletek.

Egy 2013-as felmérés szerint a javítóintézetet azok hagyták el nagyobb számban, akiknek az előzetes letartóztatását a büntetőeljárás folytatása mellett megszüntették (62%), emellett 36 esetben (24%) a büntetőeljárás folytatása mellett egyéb kényszerintézkedést rendeltek el a fiatal bűnelkövetőkkel szemben. Az előzetes letartóztatás megszüntetése után jogerős bírói ítélettel 49 fő került javítóintézeti nevelésbe, 25-en pedig átkerültek valamilyen büntetés-végrehajtási intézetbe.

Mindenképpen ki kell térni az előzetes letartóztatás maximális tartamára is. A Be. 136.§ (1) bekezdése szerint törekedni kell arra, hogy az előzetes letartóztatás a lehető legrövidebb ideig tartson. Ennek érdekében a törvény egyfelől előírja, hogy a büntetőeljárást ebben az esetben soron kívül kell lefolytatni, másfelől pontosan rögzíti az előzetes letartóztatás időtartamát. Az erre vonatkozó általános szabályokat a Be. 132.§-a tartalmazza, melyek az előzetes letartóztatás felnőtt korúakra vonatkozó lehetséges tartamát 3 évben maximálják. A fiataloknál a Be. általában azt mondja, hogy a bűncselekmény elkövetésekor a 14. életévét betöltött fiatalok esetén a végrehajtás kezdetétől számított legfeljebb 2 év leteltével, a 14. életévét be nem töltött fiatalokkal szemben 1 év elteltével megszűnik az előzetes letartóztatás. Ez azt jelenti, hogy fiatalok esetében annak megszakítása esetén sem megengedett az előzetes letartóztatás 2 éves határidejének túllépése, vagyis egy esetleges szabadságvesztés-büntetés kiszabása során figyelemmel kell lenni arra, hogy az előzetes letartóztatás kezdő időpontja változatlan.³⁴ A határidővel kapcsolatos rendelkezésekkel összefüggésben ugyanakkor ismert más értelmezés is.³⁵ Az előzetes letartóztatás maximális határidejére vonatkozó előírás 3 esetben nem érvényesül, melyeket

³⁴ Bogár Péter-Margitán Éva-Vaskuti András: i.m. p.157.

³⁵ Holé Katalin-Kadlót Erzsébet (szerk.): i.m. p.82.; Bogár Péter-Margitán Éva-Vaskuti András: Uo. p.157.

a Be. rögzít: ez az ügydöntő határozat kihirdetése után elrendelt vagy fenntartott letartóztatás, ha az ügyben harmadfokú bírósági eljárás, vagy pedig hatályon kívül helyezés folytán megismételt eljárás van folyamatban.

V.) A fiatalkorúakkal szemben indítványozott és alkalmazott előzetes letartóztatás gyakorlatának vizsgálata az Egri Törvényszék nyomozási bírói gyakorlatában

Témám ezen része tekintetében az Egri Törvényszék 2014. évi fellebbezéssel érintett nyomozási bírói gyakorlatát elemezve, összesen 31 ügyet vizsgáltam. Az ügyek vizsgálata során az alábbi szempontrendszer kidolgozásával, egyfajta kérdőív elkészítésével és az azokra adott válaszok segítségével végeztem az elemzést.

- a fiatalkorú terheltek száma,
- fiatalkorúval, felnőttkorúval, vagy egyedüli elkövetőként szerepel,
- az indítvány tárgya,
- a nyomozási bíró döntése,
- indítvánnyal egyező, vagy eltérő az első fokú döntés,
- az előzetes letartóztatás okai,
- a Be. 454. § (1) bekezdése milyen tényeken alapul,
- a gyanúsítás tárgya (Btk. szerint),
- az előzetes végrehajtás helye,
- ki fellebbezett és miért,
- mi a másodfokú döntés,

- megváltoztatás esetén annak tartalma,

- észrevételek

1.) A fiatalkorú terheltek száma tekintetében:

A vizsgálat során megállapítható, hogy a fiatalkorú elkövetők jellemzően a cselekményeket egyedül követték el. Ezen cselekmények a Btk. 370. § (2) bekezdés bb) és bc) pontjában szabályozott szabálysértési értékre üzletszerűen, valamint dolog elleni erőszakkal elkövetett lopás vétsége, valamint a Btk. 370. § (2) bekezdés bf) pontjában szabályozott szabálysértési értékre helyiségbe vagy ehhez tartozó bekerített helyre megtévesztéssel, vagy a jogosult tudta és beleegyezése nélkül bemenne elkövetett lopás vétsége.

Azon néhány esetek tekintetében, ahol többes elkövetést láthatunk megfigyelhető volt, hogy egy jól összeszokott baráti társaság tagjai, előre megbeszélve, azt kiterelve, vagy alkalomszerűen követik a cselekményeket.

2.) Fiatalkorúval, felnőttkorúval vagy egyedüli elkövetőként szerepel:

Ezen szempont vizsgálatánál tipikus jellemző volt az, hogy amennyiben a fiatalkorú elkövető másik fiatalkorúval követi el cselekményt, az minden esetben egy régóta fennálló baráti kapcsolaton alapul. Amennyiben felnőttkorúval együtt követi el a fiatalkorú a cselekményt, ezen esetek túlnyomó részében a felnőttkorúval rokoni kapcsolatban áll, legtöbb esetben apa-fia kapcsolatokat láthatunk.

3.) Az indítvány tárgya:

Minden vizsgált eset tekintetében előzetes letartóztatás elrendelését, vagy előzetes letartóztatás meghosszabbítását indítványozta az ügyészség. Egy esetben sem fordult elő enyhébb kényszerintézkedésre vonatkozó előterjesztés.

4.) Az indítvánnyal eltérő vagy egyező az első fokú döntés:

A legtöbb vizsgált eset tekintetében a nyomozási bíró az ügyészség indítványával egyezően az előzetes letartóztatást elrendelte, vagy azt meghosszabbította. A vizsgált ügyek 5% tekintetében volt eltérő az indítványtól a nyomozási bíró döntése, ezen ügyekben az indítványt elutasította, a bűnügyi őrizetet megszüntette és házi őrizetet rendelt el.

Ezen szempont tekintetében két konkrét ügy bemutatásával elemzem az okokat. Az egyik ügyben a másodfokú bíróság helybenhagyta az elsőfokú bíróság döntését, a másik ügy tekintetében azonban megváltoztatta azt és elrendelte az előzetes letartóztatást.

- a) első ügy: a gyanúsított előzetes letartóztatásban van, a nyomozási bíró döntése szerint a gyanúsított előzetes letartóztatását megszüntette és elrendelte a házi őrizetét.

A gyanúsítottat 3 rb. a Btk. 370. § (1) bekezdésébe ütköző és a (3) bekezdés ba) pontja szerint minősülő bünszövetségben és üzletszerűen elkövetett lopás büntettével gyanúsította meg az ügyészség. Ellene a Szegedi Járási Ügyészségen csalás vétsége, a Szegedi Rendőrkapitányságon lopás vétsége, a Kalocsai Rendőrkapitányságon csalás vétsége miatt volt eljárás folyamatban. A bíróság megítélése szerint az tény, hogy az előzetes letartóztatás elrendelését követően beismerő vallomást tett a gyanúsított és megbánást tanúsított, valamint ügyvédi letétbe helyezett a kár megtérítése érdekében pénzüsszeget, olyan lényeges változás az elrendeléskori körülményekhez képest, amelyek kifejezetten a teljes szabadságelvonással járó előzetes letartóztatás fenntartása ellen hatnak. Ezek a körülmények, valamint hogy a gyanúsított terhére rótt bűncselekmények közül egy enyhébben minősül, valamint a rendezett családi körülményei, büntetlen előélete és fiatal kora tovább erősítik a bíróságnak azon meggyőződését, hogy a házi őrizet alkalmazásával maradéktalanul megvalósíthatók az előzetes letartóztatás céljai. A bíróság elrendelte a terhelt mozgását nyomon követő technikai eszköz alkalmazását is.

Az ügyben az Egri Törvényszék helybenhagyó döntést hozott, a másodfokú bíróság is akként fogalt állást, hogy az előzetes letartóztatással elérni kívánt célok házi őrizet alkalmazása mellett is biztosíthatóak.

b) második ügy: a nyomozási bíró az ügyészség indítványát elutasította, a bűnügyi őrizetet megszüntette és házi őrizetet rendelt el, egyebekben elrendelte a nyomon követő technikai eszköz alkalmazását.

A gyanúsítottat 1 rb. a Btk. 365. § (1) bekezdés a) pontjába ütköző és a (3) bekezdés g) pontja szerint minősülő a bűncselekmény felismerésére vagy elhárítására idős koránál vagy fogyatékoságánál fogva korlátozottan képes személy sérelmére elkövetett rablás büntettének kísérletével vádolta meg az ügyészség. A bíróság úgy ítélte meg, hogy a gyanúsított korára - 14. életévét még nem töltötte be - az eljárás során tanúsított magatartására, ténybeli és bűnösségre is kiterjedő beismerő vallomására - továbbá figyelemmel személyi körülményeire - lakhatása, megélhetése biztosított - valamint figyelemmel az ellene folyó folyamatban lévő büntetőeljárásra, az előzetes letartóztatással elérni kívánt célok bűnisméltés megakadályozása - házi őrizet elrendelésével is biztosítható.

Az Egri Törvényszék a nyomozási bíró döntését megváltoztatta és elrendelte a gyanúsított előzetes letartóztatását. A másodfokú bíróság a döntését azzal indokolta, hogy tekintettel arra, hogy a gyanúsított házi őrizet végrehajtása helyéül kijelölt befogadó otthonban egy lakókörnyezetben él a megnevezett tanúkkal, akikkel korlátozás nélkül érintkezhet, a házi őrizet nem alkalmas az előzetes letartóztatással elérni kívánt cél - a tanúk befolyásolásának és a bizonyítás veszélyeztetésének megakadályozása - biztosítására. A másodfokú bíróság kitért arra is, hogy a gyanúsított beismerő vallomása nem tekinthető teljes, tényfeltáró beismerő vallomásnak, egyes részletek, tisztázása a bizonyítás feladata, a vádlottnak érdeke, hogy a cselekmény elkövetési körülményeit a valóságnál kedvezőbbnek tüntesse fel, ebben a körben az ügyben tanúként szereplő társait vallomásuk számára kedvező megváltoztatására bírja.

5.) *Az előzetes letartóztatás okai:*

A Be. 129. § (2) bekezdés b), c), és d) pontjaiban megjelölt különös okok az ügyek 50 %-ra volt jellemző, a Be. 129. § (2) bekezdés c) és d) pontjában megjelölt okok az ügyek 20%-ra, a Be. 129. § (2) bekezdés b) és c) pontjában megjelölt okok az ügyek 10%-ra, a Be. 129. § (2) bekezdés a) c) d)

pontjában megjelölt okok az ügyek 10%-ra és a Be. 129. § (2) bekezdés a), b), c,) és d) pontjában megjelölt okok szintén az ügyek 10%-ra jellemző.

A Be. 129. § (2) bekezdésének b) pontja tekintetében a leggyakrabban előforduló okoknál láthattuk a kedvezőtlen személyi körülmények, vagyoni jövedelmi helyzet fennállását, Legtöbb esetben a gyanúsítottak nőtlen családi állapotúak, kiskorú gyermekük nincs, tanulmányokat már nem folytatnak, szakképzettségük nincs, bejelentett munkahellyel nem rendelkeznek, rendszeres jövedelemmel nem rendelkeznek, vagyonuk nincs, így ezekre figyelemmel meglapozottan feltehető volt, hogy szabadlábra helyezésük esetén ismeretlen helyre távoznának, és jelenlétük az eljárási cselekményeknél másképp nem lenne biztosítható.

A Be. 129. § (2) bekezdésének c) pontja tekintetében a cselekmények jelentős tárgyi súlyára, valamint elkövetésének módjára figyelemmel - legtöbb esetben idős korúak sérelmére követték el a cselekményeket - illetve a tanúk befolyásolásával - ezen esetekben több ügyben a sértetteket megfenyegették - vagy megfélemlítésével, valamint a le nem foglalt tárgyi bizonyítási eszközök megsemmisítésével vagy elrejtésével a bizonyítási eljárás megghiúsítására vagy megnehezítésére törekednének a gyanúsítottak.

A Be. 129. § (2) bekezdésének d) pontja tekintetében a gyanúsítottakkal szembeni folyamatban lévő több büntetőeljárásokra, valamint a házkutatások során lefoglalt pénzeszközökre is figyelemmel meglapozottan feltehető volt, hogy a gyanúsítottak szabadlábra kerülésük esetén szabadságvesztéssel büntetendő újabb bűncselekményt követnének el.

6.) A Be. 454. § (1) bekezdése min alapul:

A határozatok indokolásában a nyomozási bírák a BH 1997.385. számú eseti döntésben kifejtett álláspontot vették alapul, és erre figyelemmel több esetben is úgy ítélték meg, hogy a bűncselekmény tárgyi súlya a fiatalok ellen indított és nyomozati szakban lévő egyéb eljárások adataival egybevetve jelentős, tekintettel az elkövetések módjára és a bűncselekmények halmazatára is. Indokolásukban kitérte a cselekmények jelentős tárgyi súlyára, a kiszabható

szabadságvesztés magas tartamára, a cselekmények elkövetésének módjára, a sorozatjellegre, a haszonszerzési célra, a halmazati szabályok szerint kiszabható büntetés nagyságára.

7.) A gyanúsítás tárgya a Btk. szerint:

A Btk. 365. § (1) bekezdés a) pontjába ütköző és a 3) bekezdés g) pontja szerint minősülő a bűncselekmény felismerésére vagy elhárítására koránál vagy fogyatékoságánál fogva korlátozottan képes személy sérelmére elkövetett rablás büntette, valamint a Btk. 365. § (1) bekezdés a) pontjába ütköző és aszerint minősülő erőszakot, illetve az élet vagy a testi épség elleni közvetlen fenyegetést alkalmazva elkövetett rablás büntette teszi ki az ügyek 50%-át.

Az ügyek 30%-ra volt jellemző a Btk. 370. § (1) bekezdés és (3) bekezdés b) pont és bd) alpont szerint minősülő holttesten lévő tárgyra, illetve temetőben vagy temetkezési emlékhelyen a halott emlékére rendelt tárgyra elkövetett lopás büntette, valamint a Btk. 370. § (1) bekezdés és (2) bekezdés ba), bb) alpontja szerint minősülő bünszövetségen és üzletszerűen elkövetett lopás büntette.

Az ügyek 10%-ra jellemző a fent már hivatkozott a Btk. 365.§ és 370. §-a szerint minősített bűncselekmények együttes elkövetése.

Az ügyek 10%-ra jellemző a Btk. 164. § (1) bekezdésébe ütköző és a (8) bekezdés I. fordulata szerint minősülő életveszélyt okozó testi sértés büntettének elkövetése.

8.) Az előzetes végrehajtás helye:

Az ügyek 50-50%-a tekintetében az előzetes letartóztatás helyéül a bíróság a büntetés-végrehajtási intézetet vagy javítóintézetet jelölt ki.

9.) A fellebbezések jellemzői:

Az ügyész kizárólag akkor fellebbezett, amikor az indítványától eltérő döntést hozott a nyomozási bíró, ez az ügyek 10%-ra volt jellemző. Az ügyek 50%-ra jellemző, hogy a gyanúsított és a védő

nyújtott be fellebbezést, ezek többnyire nem kerültek indokolásra, kizárólag enyhébb kényszerintézkedés alkalmazását kérték.

10.) A másodfokú döntés tartama:

Az ügyek 90%-ra volt jellemző, hogy a nyomozási bíró döntését a másodfokú bíróság helybenhagyta, az ügyek 10%-ban került sor a döntés megváltoztatására, melynek indokait konkrét ügyek bemutatásával szeretném elemezni.

- a) első ügy: a nyomozási bíró döntése szerint a bűnügyi őrizetet megszüntette és a gyanúsítottal szemben korábban elrendelt házi őrizetet meghosszabbította.

A gyanúsítottal szemben 1.rb. a Btk. 321. § (1) bekezdésébe ütköző és a (3) bekezdés a) pontja szerint minősülő felfegyverkezve elkövetett rablás bűntettének kísérlete és 1 rb. a Btk. 323. § (1) bekezdésébe ütköző és a (2) bekezdés b) pontja szerint minősülő súlyos fenyegetéssel elkövetett zsarolás bűntettének miatt emeltek vádat. A gyanúsítottra nyomkövetőt szereltek fel, mely eszköz "szabotázs" jelzést adott, ezért a rendőrfőnök a házi őrizet végrehajtására kijelölt címen megjelent. Útközben a rendőrök észrevették a gyanúsítottat, igazoltatták és előállították. A gyanúsított elismerte, hogy konyhakéssel levágta a bokáján rögzített GPS jeladót. Állítása szerint elszökni nem akart, csak mivel édesanyjával összeveszett, ezért kicsit sétálni akart.

A bíróság úgy ítélte meg, hogy figyelemmel arra, hogy a gyanúsított a házi őrizet szabályait mindazidáig maradéktalanul betartotta, szabályszegés egyszeri volt, valamint figyelemmel arra, hogy mindössze 7 perces időtartamig tartott, nem indokolt a legsúlyosabb kényszerintézkedés alkalmazása, ezért az előzetes letartóztatás elrendelése helyett házi őrizetet rendelt el.

Az Egri Törvényszék a nyomozás bíró döntését megváltoztatta és elrendelte a gyanúsított előzetes letartóztatását. A másodfokú bíróság döntését azzal indokolta, hogy a gyanúsított magatartása, mely szerint levágta a nyomon követő eszközt, olyan tudatos magatartás volt, amelyből arra lehet következtetni, hogy a gyanúsított azzal a szándékkal távolította el a nyomon követő eszközt, hogy a rendőrséget megakadályozza abban, hogy a pontos tartózkodási helyét meg tudja határozni.

Mindebből alappal feltehető, hogy a gyanúsított szökést kísérelt meg. Hivatkozott továbbá a másodfokú bíróság arra is, hogy a mindössze 7 perces időtartam, mely alatt nem volt a gyanúsítotton a nyomon követő eszköz, kizárólag azon múlt, hogy a rendőrség feltalálta őt. Mindezekre figyelemmel a másodfokú bíróság elrendelte a gyanúsított előzetes letartóztatását.

b) második ügy:

A nyomozási bíró ebben az ügyben a fiatalkorú bűnügyi őrizetét megszüntette és elrendelte azonnali szabadlábra helyezését. Ebben az ügyben a fiatalkorú a bűncselekményt felnőttkorúval együtt követte el, 1 rb. a Btk. 365. § (1) bekezdés a) pontjába ütköző és a 3) bekezdés c) pontja szerint minősülő, csoportosan elkövetett rablás büntettének alapos gyanúja miatt folyt az nyomozás. A határozatában a nyomozási bíró a döntését azzal indokolta, hogy a fiatalkorú gyanúsított büntetve nem volt, tanul, rendezett családi körülmények között él, és alaposan feltehető, hogy szabadlábon hagyása nem befolyásolja hátrányosan sem a cselekmény felderítését, sem a bizonyítás lefolytatását.

Az Egri Törvényszék a nyomozási bíró döntését megváltoztatta, elrendelte a fiatalkorú előzetes letartóztatását. A másodfokú bíróság a döntését azzal indokolta, hogy az első fokú bíróság a Be. 129. § (2) bekezdés b), c) és d) pontjaiban írt feltételek fennállását alátámasztó tényekből tévesen és az indokolásában kifejtettekkel teljes mértékben ellentétesen vont le következtetést arra vonatkozóan, hogy a fiatalkorú gyanúsított a bizonyítási eljárást nem fogja hátrányosan befolyásolni. Ugyanis az első fokú bíróság a fiatalkorú esetében is megállapította a tanúk befolyásolása veszélyének fennállását, ami egyben a bizonyítási eljárás hátrányos befolyásolását is magában foglalja. A szökés és elrejtőzés tekintetében pedig kifejtette azt, hogy a fiatalkorú nőtlen, gyermeke nincs, rendszeres jövedelemmel nem rendelkezik, ami a bűncselekmény tárgyi súlya mellett, a szökés és elrejtőzés veszélye irányába hatnak. Kitért arra is, hogy mivel a cselekmény elkövetését követően a sértettet megfenyegették azzal, hogy amennyiben a történetekről bárkinek beszámol bántalmazni fogják, így a tanúk befolyásolásának veszélye is fennáll.

11.) Észrevételek

Két ügy kiemelkedő ügyet szeretnék a továbbiakban elemezni:

a) első ügy:

Ez az ügy azért érdekes, mert a gyanúsított még a 14. életévét sem töltötte be akkor amikor a cselekményt elkövette és a nyomozási bíró elrendelte az előzetes letartóztatását. Az ügyészség azért indítványozta az előzetes letartóztatást, a Be. 129. § (2) bekezdésének d) pontjában megjelölt okból, arra hivatkozott, hogy a fiatalkorú többszörösen megszegte a házi őrizet szabályait, ugyanis szándékosan nem gondoskodott az elektronikus nyomkövető eszköz karbantartásáról (töltéséről), valamint rendszeresen - hosszabb rövidebb időre - elhagyta a számára kijelölt ingatlant. A nyomozóhatóság 2. rb. a Btk. 365. § (1) bekezdés a) pontjába ütköző és a (3) bekezdés g) pontja szerint minősülő a bűncselekmény felismerésére vagy elhárítására idős koránál vagy fogyatékoságánál fogva korlátozottan képes személy sérelmére elkövetett rablás büntetével gyanúsította a terheltet.

A nyomozási bíró döntését azzal indokolta, hogy a Be. 129. § (2) bekezdésének d) pontjában írt feltétel megállapítható, a gyanúsított a bűncselekményeket jövedelemszerzés céljából, rövid időn belül követte el. Életvitelére, az elkövetés módjára, jellegére is figyelemmel meglapozottan lehet tartani attól, hogy újabb hasonló bűncselekményeket fog elkövetni. A házi őrizet elrendelését követően rendszeresen megszegte a házi őrizet szabályait, megrongálta, működésképtelenné tette a nyomkövető eszközt, többször elhagyta a számára kijelölt ingatlant, annak ellenére, hogy tisztában volt ennek tilalmával. Mindezek figyelembevételével a bíróság arra az álláspontra jutott, hogy a házi őrizet nem alkalmas a gyanúsítottal szembeni, elérni kívánt célok biztosítására.

Az Egri Törvényszék az első fokú bíróság döntését helybenhagyta. Indokolásában kitért arra, hogy a Be. 454. § (1) bekezdésében meghatározott feltételek fennállnak. A másodfokú bíróság egyetértett az első fokú bírósággal abban, hogy a gyanúsítás szerinti a bűncselekmény tárgyi súlyára, elkövetésének módjára és jellegére, a gyanúsított életvitelére, valamint rendezetlen személyi körülményeire és jövedelmi viszonyaira figyelemmel megalapozottan feltehető, hogy a gyanúsított

szabdlábra helyezése esetén szabadságvesztéssel büntetendő újabb - akár hasonló jellegű, vagyon elleni erőszakos - bűncselekményt követne el.

b) második ügy:

Ebben az ügyben két fiatalkorú és egy felnőttkorú volt a gyanúsított. Ez az ügyet azért emeltem ki, mert ebben az ügyben a vád 2014. május hó 30. napján 15:00 órakor került benyújtásra az Egri Járásbírósághoz. Ugyanezen a napon az ügyészség útján védők kiértécsítésre kerültek az ülés időpontjáról, illetve arról, hogy az iratok átvehetők. A védők közül azonban csak az I. rendű gyanúsított meghatalmazott védője élt azon jogával, hogy átveszi azon a napon az iratokat, a többiek nem. Az iratok a II. rendű és III. rendű gyanúsított meghatalmazott védői részére így az ülést megelőzően kerültek kézbesítésre, azonban egyikőjük sem kért határidőt az esetleges felkészülésre.

A büntetőeljárás során a tájékoztatáshoz való jogról szóló, az Európai Parlament és a Tanács 2012. május 22-1 22/2012/13/EU Irányelve rendelkezik az ügy anyagaiba való betekintés jogáról. Az irányelv 7. cikk (3) bekezdése kimondja, hogy az (1) bekezdés sérelme nélkül, a (2) bekezdésben említett anyagokba való betekintést a védelemhez való jog eredményes gyakorlásának lehetővé tételéhez kellő időben, de legkésőbb a vád tartamának bírósághoz való, elbírálás céljából történő benyújtásakor biztosítani kell. Amennyiben további anyagok kerülnek az illetékes hatóságok birtokába, az ezekben való betekintést a figyelembevételük lehetővé tételéhez kellő időben kell biztosítani.

A fentiekre figyelemmel a bíróság - az ügyészi kifogással ellentétben - álláspontja szerint nem volt törvénytértő az eljárás, ezért azt lefolytatta és annak alapján hozta meg határozatát.

Az ügy azért is érdekes, mert a bíróság a két fiatalkorúval szemben az előzetes letartóztatást elrendelte, azonban a felnőttkorú bűnügyi őrizetét megszüntette és elrendelte azonnali szabadlábra helyezését. Rablás büntette és más bűncselekmények miatt indult eljárás a két fiatalkorú és a felnőttkorúval szemben. Az eljárás tárgyát képező bűncselekmények szerteágazóak voltak, a megalapozott gyanú szerint az ország 11 különböző településén került sor bűncselekmény

elkövetésére, azaz mozgó bűnözés látszott megállapíthatónak. A sértettek idős korúak voltak, figyelmetlenségüket kihasználva követték el a bűncselekményeket. Az I. és II. rendű fiatalok esetében a Be. 129. § (2) bekezdésének b), c) és d) pontjában írt különös okok fennálltak, ezért kerülhetett sor az előzetes letartóztatás elrendelésére. A III. rendű felnőttkorú esetében azonban a bíróság a Be. 129. § (2) bekezdése szerinti b), c) és d) pont egyikét sem tudta megállapítani: az egy cselekmény tárgyi súlya nem alapozza meg a szökés, elrejtőzés veszélyét, sértett befolyásolásának veszélye sem áll fenn, más eljárás nincs ellene folyamatban, rendezett családi körülményei vannak, mindössze egy cselekmény alapos gyanúja áll fenn vele szemben, mindebből pedig esetében nem lehetett következtetni a bűnisméltlés veszélyére.

Az első fokú bíróság döntését az Egri Törvényszék annak helyes indokaira is figyelemmel helybenhagyta.

VI. Befejezés:

A feldolgozott témám célja az volt, hogy megvizsgáljam azt, hogy az előzetes letartóztatásnak a fiatalokra vonatkozó hatályos szabályozása és a bírói gyakorlata a fiatalokkal szemben támasztott speciális követelményeknek megfelel-e, figyelembe veszik-e a fiataloknál alkalmazott előzetes letartóztatás speciális célját.

A vizsgálat eredményeként levonható:

Az eljárási szabályok hatékonyan nem biztosítják a fiatalok speciális érdekeit, az előzetes letartóztatás szabályozása lényegében a felnőttkorúak szabályozásának „szelídített” változata. Az előzetes letartóztatás okainak vizsgálatánál a gyakorlatban lényegében nincsen eltérés a fiatalok elkövető által vizsgált okoktól, a Be. 454. § (1) bekezdése túlságosan formalizált, néhol indokolatlanul enyhe cselekmények mellett is megállapításra kerül.

Javaslat:

Indokolatlanul nagy számban kerülnek a büntetés-végrehajtási intézetbe a fiatalkorúak, annak ellenére, hogy az eljárás káros hatásait felerősítik. Amennyiben lehetséges minden esetben ki kellene „váltani” az előzetes letartóztatást elsődlegesen technikai eszköz (nyomkövető) alkalmazásával, másodlagosan házi őrizet elrendelésével, harmadlagosan pedig javítóintézeti elhelyezés alkalmazásával.

Az előzetes letartóztatás elrendelésére irányuló eljárásban és annak végrehajtása során biztosítani kellene a fiatalkorúak érdekeinek hatékonyabb képviselését, a törvényes képviselő, - érdekkéntét esetén - eseti gyám jelenléti és indítványozási jogát, valamint a fiatalkorú fogvatartott törvényes képviselőjével és hozzátartozóival való minél szélesebb körű kapcsolattartást.

A Be. 454. § (1) bekezdését ténylegesen meg kellene tölteni tartalommal, e körben a bírói mérlegelés széles lehetőségét meghagyva, magának a törvénynek kellene meghatároznia az ehhez szükséges feltételeket. (meghatározott büntetési tétel, többszörös halmazat, visszaesői minőség stb.).

Az előzetes letartóztatásban lévő fiatalkorú esetén lehetőséget kellene arra teremteni, hogy a nyomozó hatóság és az ügyész mulasztását megállapítsa, és ez alapjául szolgálhasson enyhébb kényszerintézkedés alkalmazására.

Megfontolandó lenne a fiatalkorúak bírójának visszaállítása és a nyomozási bírák és a fiatalkorúak bírójának külön oktatása.

Irodalomjegyzék:

Belovics Ervin-Tóth Mihály: Büntető eljárásjog (HVG-ORAC Lap-és Könyvkiadó Kft. 2013.)

Dr. Ligeti Katalin: a fiatalkorúak büntető igazságszolgáltatási törvényének koncepciója

Fejes Péter: A fiatalkorú elkövetők büntető igazságszolgáltatásáról. Ügyészek Lapja, 2010./2., p.65.

Schwarczenberger Hanna: A fiatalkorúak büntető igazságszolgáltatása. Belügyi Szemle, 2011/11.
,p.6.

Mezey Barna: A kor kérdése a magyar büntetőjog történetében. Rendészeti Szemle, 2008/7-8., p.26.

Alapvető Jogok Biztosának az Alkotmánybírósághoz AJB-3298/2012 szám alatt benyújtott
indítványának indokolása

Nehéz-Porsony Márton: "...Nem lehet előrehozott büntetés" (Fundamentum 2004. 1.)

Herke: Az előzetes letartóztatás elrendelése (Jogtudományi Közlöny 2002)

Bócz Endre: Kriminálisztika tárgyalóteremben

Debreceni Jogi Műhely: Holthós-Kovács Szilárd: Az előzetes letartóztatás néhány gyakorlati kérdése
(2011. 1. szám)

Az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának iránymutatása a gyermekbarát igazságszolgáltatásról
(Európa Tanács Miniszteri Bizottsága, 2010. november 17. és annak magyarázata)

CompLex Jogtár Plusz Kommentár

BKv. 93.

Bognár Péter, Margitán Éva, Vaskuti András: Kiskorúak a büntető igazságszolgáltatásban

Gibicsár Gyula: Az előzetes letartóztatás nem lehet előrehozott büntetés! Rendészeti Szemle 1991/3., p.82.

Jámborné Róth Erika: Fiatalok fogságban. Rendészeti Szemle, 1991/12., p.82.

Máramarosi Istvánné: A fiatalkorúak és az előzetes fogvatartás. Belügyi Szemle, 1990/10., p.57.

Róth Erika-Váradi Erika: Problémák és reformlehetőségek a fiatalkorúak elleni büntetőeljárásban (különös tekintettel az előzetes letartóztatásra és a német jog követendő megoldásaira). In: Wiener. A. Imre (szerk.): i.m. p.141.

AJB 905/2010. számú ügyben született jelentés

Antal Szilvia-Vig Dávid: A fiatalkorú fogvatartottakkal való bánásmód empirikus vizsgálata
Kriminológiai tanulmányok 43. köt. 2006. 177-202.